

Vlaams wapenverbod raakt Israël amper, maar schept wel precedent

In het kort

De Vlaamse wapenexport naar Israël is verboden door een Belgische rechter, de regering gaat in beroep.

De Belgische uitspraak biedt aanknopingspunten voor een lopende zaak in Nederland.

Het verbod lijkt meer symbolisch dan economisch: voor de goederen zijn alternatieve routes.

De Vlaamse regering moet alle vormen van wapenexport naar Israël stopzetten, oordeelde de rechter in Brussel donderdag. De regering gaat tegen de uitspraak in beroep: zij is verdeeld over het vraagstuk zelf, maar is het er over eens dat een verbod overbodig is.

Het gaat om het eerste alomvattende wapenexportverbod naar Israël binnen de Europese Unie. De uitspraak kan aanknopingspunten bieden in andere Europese rechtszaken, zoals die van ngo Al-Haq en andere mensenrechtenorganisaties tegen de Nederlandse staat. De vraag is alleen welk effect zo'n boycot in de praktijk heeft.

Lopende zaak in Nederland

De Belgische uitspraak verbiedt zowel uitvoer van producten die in het land gemaakt zijn als doorvoer van producten met een ander land van herkomst. Het gaat niet alleen om wapens, maar ook om zogeheten dual use-goederen, die civiel én militair inzetbaar zijn. Minke Gommer, advocaat bij bureau Brandeis spreekt van 'een moedige uitspraak'. Gommer staat Al-Haq en negen andere organisaties bij in het hoger beroep tegen de Nederlandse staat om wapenexportvergunningen stop te zetten. De zitting daarvoor is in september.

De uitspraak in België heeft geen directe invloed op andere landen, maar kan wel helpen, zegt Gommer. 'Wij gaan in het hoger beroep zeker verwijzen naar de uitspraak van de Belgische rechter.' De mensenrechtenorganisaties willen de export van F-16-onderdelen, radarapparatuur en oorlogsschepen naar Israël stoppen. Eerder wees de rechter het verzoek af, omdat er geen duidelijk risico op schending van internationaal recht zou zijn. De staat stelt te voldoen aan alle regels, zo zouden de radarsystemen bedoeld zijn voor de zelfverdediging van Israël als ze worden ingezet in de Iron Dome.

In de rechtszaak benoemt de Nederlandse staat dat het beleid op gebied van defensie gevoelig en complex ligt. Dit beleid zou volledig aan de staat moeten worden overgelaten, de rechter kan hier niet bepalen. 'In België is nu te zien dat de rechter wél kan bijsturen', zegt Gommer. 'Natuurlijk heeft de staat beleidsvrijheid, maar hij moet zich aan internationale verplichtingen houden en de rechter behoort te toetsen of dat gebeurt.'

Genocideverdrag

In Nederland is de uitvoer van F-35-onderdelen naar Israël al wel verboden. De rechter oordeelde begin 2024 dat er een duidelijk risico bestaat dat straaljageronderdelen worden gebruikt voor

schendingen van het oorlogsrecht en mensenrechten. Dit criterium volgt uit Europese wetgeving. In de praktijk is dit trouwens 'moeilijk een halt toe te roepen', zegt Gommer. Via handel met de Verenigde Staten kan Israël alsnog Nederlandse F-35 onderdelen bemachtigen.

In de Belgische zaak wordt het Genocideverdrag aangevoerd. 'Dat verdrag geldt al wanneer er sprake is van een risico op genocide', zegt Gommer. In het verdrag staat dat een land er alles aan moet doen om genocide door een ander land te voorkomen. 'Wij gaan zeggen dat de rechter ook dit verdrag moet meewegen.'

Ook in Duitsland en Frankrijk zaken

Behalve in Nederland en België zijn ook in de lidstaten Duitsland en Frankrijk juridische procedures over wapenexport naar Israël aangespannen. In Duitsland en Frankrijk is geoordeeld dat de staat geen overtredingen maakt, en is een verbod niet ingesteld of uitgebreid.

Op EU-niveau zijn gesprekken gevoerd maar geen juridische besluiten genomen. Lidstaten mogen zonder EU-toestemming geen handelsbeperkingen opleggen. België weigert sinds 2009 exportvergunningen aan bedrijven die leveren aan het Israëlische leger, dat vormt de basis voor de huidige uitspraak.

'Geen economische schade'

Israël zal niet ernstig onder de maatregel lijden, zegt Julian Emami Namini, universitair docent economie aan de Erasmus Universiteit. Hij verwacht dat met de Vlaamse uitspraak producenten goederen via de havens van Rotterdam of Hamburg gaan vervoeren. 'Dezelfde goederen komen via een andere route alsnog in Israël.'

Het is volgens Emami Namini een klassiek voorbeeld, waarbij 'het land dat sancties oplegt meer nadelen ervaart dan het land dat doelwit is'. Voor Israël zijn de consequenties 'alleen symbolisch', terwijl de haven van Antwerpen het aantal doorgevoerde goederen ziet dalen. Ook de bewijslast bij het controleren van goederen ligt ofwel bij de Vlaamse overheid ofwel bij de bedrijven die exporteren. Bepalen wat dual use-producten zijn is niet eenvoudig. Emami Namini: 'Misschien valt een koffiezetapparaat waar soldaten koffie uit drinken er niet onder.'

Volgens IMF-data bedroeg de export van België naar Israël vorig jaar 0,4% van de totale Belgische export. Voor de Israëlische import geldt dat goederen uit België 3,6% van de totale import vormden, vergelijkbaar met die uit Frankrijk, Duitsland en Nederland. Dual use-producten schat Emami Namini op slechts 2% van de uit België geïmporteerde goederen.